

बाली उपचार शिबिर कार्यक्रम सञ्चालन कार्यबिधि २०८१

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्थी विकास मन्त्रालय

प्लान्ट क्वारेन्टाइन तथा विषादी व्यवस्थापन केन्द्र

हरिहरभवन, ललितपुर

बाली उपचार शिबिर कार्यक्रम सञ्चालन कार्यबिधि २०८१

नेपाल सरकार
कृषि तथा पशुपन्धी विकास मन्त्रालय
प्लान्ट क्वारेन्टाइन तथा विषादी व्यवस्थापन केन्द्र
हरिहरभवन, ललितपुर

बाली उपचार शिबिर कार्यक्रम सञ्चालन कार्यबिधि, २०८१

प्रकाशन बर्ष : २०८०/८१

प्रकाशन प्रति : ५०० प्रति

प्रकाशक : प्लाण्ट क्वारेन्टाइन तथा विषादी व्यवस्थापन केन्द्र
हरिहरभवन, ललितपुर

मुद्रक : गंगा प्रिन्टर्स, काठमाडौं

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय (मा. मन्त्री स्तर) को मिति २०८१/२/८ को निर्णयनुसार स्वीकृत

सचिव

बाली उपचार शिबिर कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०८१

प्रस्तावना:

नेपालमा सन् २००८ देखि बाली उपचार शिबिर कार्यक्रमको शुरुवात गरी किसानहरूलाई सेवा प्रदान गर्दै आइएको छ। सरकारी स्तरमा सन् २०११ मा तत्कालिन बाली संरक्षण निर्देशनालय र क्याव इन्टरनेशनल बीच औपचारिक सम्झौता भई प्लान्ट वाइज कार्यक्रम अन्तर्गत बाली उपाचार शिबिर कार्यक्रम सन्चालन भएको थियो। नेपालमा यस कार्यक्रम शुरुवात भएको एक दशकभन्दा बढि समय बितिसकदा पनि अझै कार्यक्रमको सञ्चालन प्रकृया, सोको तथ्याङ्क व्यवस्थापन, कृषि प्रविधि प्रसार सामग्री निर्माण र अनुगमन मुल्यांकन जस्ता कार्यहरूको लागि संघीय स्तरमा कुनै पनि नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थाको प्रबन्ध हुन सकेको छैन। कार्यक्रम सन्चालन गर्ने सन्दर्भमा केही प्रादेशिक मन्त्रालयको स्तरबाट र केही स्थानीय तहबाट नीतिगत व्यवस्था गरी कार्यक्रम सन्चालन गरेको पाइएको छ। तसर्थ यस कार्यक्रमको सञ्चालन प्रक्रियाको एकरूपताको लागि कार्यविधिको अपरिहार्यता देखिएको छ। विरुवा क्वारेन्टाइन तथा संरक्षण ऐन, २०६४ ले विरुवा तथा विरुवाजन्य उपजको निकासी पैठारी गर्दा बाली शत्रुजीवको प्रवेश, स्थापना तथा फैलावट रोकी देशको जैविक सुरक्षाको जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न सहयोग पुग्ने तथा कृषि वस्तुको व्यापार प्रबर्द्धन गर्न टेवा पुग्ने कानूनी आधार, जीवनाशक विषादी व्यवस्थापन ऐन, २०७६ को दफा २० मा वनस्पतिजन्य र जैविक विषादीको उत्पादन र प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्नु पर्ने उल्लेख भएको तथा उक्त ऐनको दफा ४३ मा रासायनिक विषादीको प्रयोगबाट वातावरण, मानव, पशुपन्छी, जलचर, विरुवा लगायतका स्वास्थ्यमा पर्न सक्ने असरलाई न्यूनीकरण गर्न तथा जैविक विषादीको प्रबर्द्धनको लागि विकल्पका रूपमा विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्ने प्रावधान रहेको हुँदा सोही ऐनको दफा ४५ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयले यो कार्यविधि बनाएको छ।

परिच्छेद- १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

यस कार्यविधिको नाम "बाली उपचार शिबिर कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०८१" रहेको छ। यो कार्यविधि स्वीकृत भएको मिति देखि प्रारम्भ हुनेछ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा

(क) "बाली उपचार शिबिर कार्यक्रम" भन्नाले कृषकको विभिन्न बालीनालीमा आईपर्ने प्राविधिक समस्याहरूको सम्बन्धित प्लान्ट डाक्टरले प्रकृयागत तवरले पहिचान गरी व्यवस्थापनको लागि सिफारिस उपलब्ध गराउने कार्यक्रमलाई बुझनुपर्छ।

9

सचिव

(ख) "नियमित बाली उपचार शिविर" भन्नाले कुनै निश्चित अवधिको अन्तराल (हप्ता वा १५ दिन वा महिना) मा वर्षभरि वा कुनै खास बाली अवधिमा एक पटक भन्दा बढि पटक सञ्चालन गरिने शिविरलाई बुझ्नुपर्छ।

(ग) "घुम्ती बाली उपचार शिविर" भन्नाले स्थानीय पालिकाको विभिन्न वडा तथा क्षेत्रहरूमा बाली विरुवाका समस्याको गाम्भिर्यता तथा प्राथमिकताका आधारमा घुम्ती रूपमा सञ्चालन गरिने शिविरलाई बुझ्नुपर्छ।

(घ) "प्लान्ट डाक्टर" भन्नाले बाली उपचार शिविर सञ्चालन गर्ने दक्ष कृषि प्राविधिक बुझ्नुपर्छ।

(ङ) "शिविर सहजकर्ता" भन्नाले बाली उपचार शिविर सञ्चालन गर्दा प्लान्ट डाक्टरलाई सहजीकरण गर्ने प्राविधिक व्यक्ति बुझ्नुपर्छ।

(च) "मन्त्रालय" भन्नाले कृषि तथा पशुपन्दी विकास मन्त्रालय भन्ने बुझ्नुपर्छ।

(छ) "केन्द्र" भन्नाले प्लान्ट क्वारेन्टाइन तथा विषादी व्यवस्थापन केन्द्र भन्ने बुझ्नुपर्छ।

(ज) "विभाग" भन्नाले कृषि विभाग भन्ने बुझ्नुपर्छ।

(झ) "कार्यालय" भन्नाले प्रदेश/जिल्ला/पालिका स्थित सम्बन्धित कृषि ज्ञान केन्द्र/कृषि विकास कार्यालय वा स्थानिय पालिका स्थित कृषि शाखा बुझ्नुपर्छ।

(ञ) "प्रदेश तथ्याङ्क प्रबन्धक" भन्नाले कृषि हेर्ने प्रदेश स्थित मन्त्रालयले तोकेको कृषि विकास निर्देशनालय वा बाली संरक्षण प्रयोगशालाको कुनै एक वरिष्ठ/बाली संरक्षण अधिकृतलाई बुझ्नुपर्छ।

(ट) "राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रबन्धक" भन्नाले राष्ट्रिय विरुवा संरक्षण संगठन प्रमुखले तोकेको केन्द्रको वरिष्ठ/बाली संरक्षण अधिकृत बुझ्नुपर्छ।

३. उद्देश्य: बाली उपचार शिविर कार्यक्रमको उद्देश्य देहाय बमोजिमको हुनेछः-

(क) कृषकको बालीनालीमा लाग्ने रोग/कीरा तथा शत्रुजीव व्यवस्थापनको सही पहिचान गरी फिल्डस्तरमै उपयुक्त प्रविधि सिफारिस गर्ने।

(ख) बाली उत्पादनमा हुने क्षति न्यूनीकरण तथा उत्पादन लागत कम गराउने।

(ग) बाली उपचार शिविरमा प्राप्त नमूनाहरू तथा तिनीहरूको निदानको तथ्याङ्क अभिलेखीकरणले राष्ट्रिय शत्रुजीव सूची तयार हुने र शत्रुजीव जोखिम विश्लेषणमा सहयोग पुग्ने।

सचिव

- (घ) सुरक्षित तथा पञ्जीकृत जीवनाशक विषादीको न्यायोचित प्रयोग गर्दै वातावरण संरक्षणमा सहयोग पुर्याउने।
- (ङ) कृषकको प्राविधिक समस्याहरू समाधान गर्न प्राविधिक सेवा प्रदायकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।
- (च) बालीनालीमा नयाँ शत्रुजीवहरू देखा परेमा समयमै उचित व्यवस्थापनका लागि सचेतना फैलाउन भूमिका खेल्ने।
- (छ) कृषि प्रसार कार्यक्रमको औजारको रूपमा कृषि अनुसन्धान र प्रसारलाई कृषकहरूसँग जोड्ने पुलको रूपमा काम गर्ने।

परिच्छेद-२

कार्य सञ्चालन प्रक्रिया:

४. बाली उपचार शिबिर सम्बन्धि प्रशिक्षण

(१) सहभागी: बाली उपचार शिबिर सम्बन्धी प्रशिक्षणमा सहभागिको योग्यता देहाय बमोजिमको हुनेछ।

(क) कृषिमा स्नातक उत्तीर्ण गरेको व्यक्ति वा कृषि सेवाको अधिकृत स्तरको व्यक्ति वा

(ख) नायब /प्राविधिक सहायक पदमा कम्तिमा ३ वर्ष कार्य अनुभव भएको व्यक्ति वा एकीकृत शत्रुजीव व्यवस्थापनको प्रशिक्षक प्रशिक्षण पूरा गरेको तथा कम्तिमा १०+२ उत्तीर्ण गरेको साथै दश वटा कृषक पाठशालाहरू सञ्चालन गरेको कुनै अगुवा कृषक वा जिल्लास्तरको कृषि हेर्ने कार्यालयको सिफारिसमा नायब /प्राविधिक सहायक पदको योग्यता पुगेको र ३ वर्ष कार्य अनुभव भएको सामुदायिक व्यवसाय सहजकर्ता तालिमको लागि योग्य हुनेछ।

(२) प्रशिक्षक र योग्यता: बाली उपचार शिबिर प्रशिक्षण मोड्युलहरूको प्रशिक्षक प्रशिक्षण (Training of Trainers (ToT)) मुख्य प्रशिक्षकले सञ्चालन गर्नेछ। मुख्य प्रशिक्षक हुनका लागि कृषि विज्ञानमा स्नातकोत्तर पूरा गरी बाली संरक्षण विधामा कम्तिमा अधिकृतस्तरमा काम गरेको र बाली उपचार शिबिर प्रशिक्षण मोड्युलहरूको प्रशिक्षक प्रशिक्षण (Training of Trainers (ToT)) प्राप्त गरेको हुनुपर्नेछ। स्रोत व्यक्तिका रूपमा कार्य गर्नका लागि कृषि विज्ञानमा कम्तिमा स्नातकोत्तर पूरा गरी बाली संरक्षण विधामा कम्तिमा अधिकृत स्तरमा कार्य गरेको वा सो सम्बन्धी विज्ञता हाँसिल गरेको वा अध्यापन वा अनुसन्धानमा संलग्न व्यक्तिले श्रोत व्यक्तिको रूपमा प्रशिक्षण दिन सक्नेछ।

सचिव

- (३) तालिम पाठ्यक्रम: बाली उपचार शिविर प्रशिक्षण मोड्युलहरूको प्रशिक्षक प्रशिक्षणमा देहायको विषय वस्तुहरू हुनेछन् ।
- (क) प्लान्ट क्लिनिक मोड्युल १ र २
- (ख) बाली शत्रुजीव व्यवस्थापन निर्णय मार्ग निर्देशन (Pest Management Decision Guide, PMDG) को विकास गर्ने तालिम तथा लेखनशाला (Write-shop),
- (ग) बाली उपचार शिविर तथ्यांक व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम र शत्रुजीव पहिचान विशेष तालिम लगायतका विभिन्न मोड्युलहरू हुनेछन् ।
- (घ) शिविर सञ्चालनका लागि कम्तिमा मोड्युल १ र २ को तालिममा सहभागी भई परीक्षा उत्तीर्ण गर्नुपर्छ ।
- (ङ) प्रत्येक मोड्युल कम्तिमा चौविस कार्य घण्टा वा चार कार्य दिन सञ्चालन हुनु पर्नेछ ।

५. बाली उपचार शिविर सञ्चालन:

- (क) प्लान्ट डाक्टर: कृषि विज्ञानमा कम्तिमा स्नातक पास गरेको वा बाली संरक्षण विधामा कम्तिमा ३ वर्ष कार्य गरेको र बाली उपचार शिविर सञ्चालन सम्बन्धी मोड्युल १ र २ को तालिममा सहभागी भई परीक्षा उत्तीर्ण भएको व्यक्ति प्लान्ट डाक्टरको लागि योग्य हुनेछ ।
- (ख) शिविर सहजकर्ता: कम्तिमा बाली उपचार शिविर सञ्चालन सम्बन्धी मोड्युल-१ र २ को तालिममा सहभागी भई परीक्षामा उत्तीर्ण भएको व्यक्ति बुझ्नुपर्छ ।

६. सञ्चालन प्रकृया तथा अनिवार्य शर्तहरू:

- (क) बाली उपचार शिविर सञ्चालन केन्द्र वा कृषि विभाग मातहतका कार्यालयहरू वा कृषि अध्ययन तथा अनुसन्धानमा संलग्न निकायहरू वा प्रदेशको बाली संरक्षण प्रयोगशाला वा कृषि ज्ञान केन्द्र वा कृषि विकास कार्यालय वा स्थानीय तहको कृषि शाखा वा कृषि कार्यमा संलग्न गैर-सरकारी संस्थाहरूले सञ्चालन गर्न सक्नेछन् ।
- (ख) कार्यालयले आफ्नो जिल्लाको आवश्यकता अनुसार वा त्यस क्षेत्रका समुह/समितिको माग एवमं सेवाको पहुँच नपुगेका तथा व्यावसायिक खेती भएको वा शत्रुजीवको समस्या बढि भएको वा रासायनिक विषादीको अत्याधिक प्रयोग हुने क्षेत्रमा शिविर सञ्चालन गर्नुपर्नेछ र सोको जानकारी केन्द्रलाई दिनुपर्नेछ ।
- (ग) बाली उपचार शिविरको स्थान सकेसम्म धेरैजसो कृषकहरूलाई पायक पर्ने स्थानमा हुनुपर्नेछ र सोको जानकारी कम्तिमा ३ दिन अगावै सम्बन्धित स्थानका कृषकहरूलाई दिनुपर्नेछ ।

सचिव

- (घ) कार्यक्रम सम्भव भएसम्म बिहानको समयमा सञ्चालन गर्नुपर्नेछ।
- (ङ) बाली उपचार शिविर सञ्चालन गर्दा उपस्थित ज्येष्ठ नागरिक, फरक क्षमता भएका र महिला किसानलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ।
- (च) प्रत्येक समस्यालाई कार्बन प्रतिको साथ फरक फरक सुझाव पत्रमा प्रविष्ट गरि सुझाव लेख्नु पर्नेछ, जसबाट १ प्रति कृषकहरूलाई दिनुपर्नेछ र अर्को प्रति तथ्याङ्क व्यवस्थापनका लागि राख्नु पर्नेछ।
- (छ) बाली उपचार शिविरमा आएका किसानलाई कुनै पनि रासायनिक विषादी वितरण गर्न पाइने छैन।
- (ज) बाली उपचार शिविर समाप्त भएपछि, सबै नमूनाहरूलाई कम्तिमा २ फिट गहिरो खाडलमा पुरी वा जलाएर सुरक्षित विसर्जन गर्नु पर्नेछ।
- (झ) प्लान्ट डाक्टरले कृषकहरूलाई उपलब्ध गराउने सुझाव पत्रको ढाँचा अनुसूची-१ बमोजिम हुनुपर्नेछ।
- (ञ) कृषि ज्ञान केन्द्र/कृषि विकास कार्यालय वा सम्बन्धित पालिकाको कृषि शाखाका प्लान्ट डाक्टर वा शिविर सहजकर्ताले बाली उपचार शिविरमा आएका समस्याहरूको तथ्याङ्क प्रविष्ट गरी सम्बन्धित प्रदेशको तथ्याङ्क प्रबन्धकलाई १ हप्ताभित्र पठाउनुपर्नेछ। प्रदेश तथ्याङ्क प्रबन्धकले उक्त विवरण १५ दिनभित्र (डिजिटल समेत) केन्द्रमा पठाउनुपर्नेछ।
- (ट) कृषि विभाग मातहतका निकायहरूले बाली उपचार शिविर सञ्चालन पश्चात सोको तथ्याङ्क १ हप्ता भित्र केन्द्रमा पठाउनु पर्नेछ।
- (ठ) राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय गैर-सरकारी संस्थाहरूबाट बाली उपचार शिविर सञ्चालन गर्नु भन्दा कम्तीमा १० दिन अगाडि केन्द्रलाई सोको जानकारी दिनुपर्नेछ साथै उक्त संस्थाहरूले शिविरमा कृषकहरूलाई प्रदान गर्ने सिफारिस पत्रको ढाँचा केन्द्रले तोकेअनुसार हुनुपर्नेछ। साथै उक्त संस्थाले शिविरमा संकलन गरेको बाली शत्रुजीवको तथ्याङ्क १५ दिन भित्र (डिजिटल समेत) केन्द्रलाई पठाउनुपर्नेछ।
- (ड) बाली उपचार शिविर आफ्नो अनुकूल र आवश्यकता अनुसार घुम्ती वा नियमित शिविर सञ्चालन गर्न सक्नेछन्।

७. अपेक्षित प्रतिफल:

- (क) कृषकका बालीमा देखिएका रोग, कीरा तथा अन्य समस्याहरूको सही पहिचान तथा सोको व्यवस्थापनको विधि थाहा हुने हुँदा क्षति कम गर्नका लागि सहयोग पुग्नेछ।

सचिव

- (ख) बालीका शत्रुजीवको सही पहिचान तथा व्यवस्थापन साथै उक्त जीवका प्राकृतिक शत्रुजीवहरू बारे प्राविधिक जानकारी भई सुधारका लागि कृषक स्वयं सक्षम हुनेछ।
- (ग) रासायनिक विषादी तथा मलखादको जथाभावी प्रयोगलाई व्यवस्थित गरी बाली उत्पादन लागत कम हुने।
- (घ) वातावरण संरक्षण तथा मानव स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउन यस कार्यक्रम प्रभावकारी सिद्ध हुनेछ।
- (ङ) बाली उपचार शिविर सञ्चालन क्षेत्रको रोग कीराको अभिलेख तयार भई भावी बाली संरक्षण कार्यक्रम तय गर्न सहयोग पुग्नेछ।

द. बाली उपचार शिविर तथ्याङ्क अभिलेखीकरण र व्यवस्थापन:

- (क) राष्ट्रिय रुपमा शत्रुजीवहरूको अभिलेख (National Pest Record) तयार गर्न बाली उपचार शिविरहरूमा संकलन भएको शत्रुजीव सम्बन्धि तथ्याङ्कलाई सुझाव पत्र (भौतिक वा इलेक्ट्रोनिक) मार्फत प्लान्ट डाक्टरले केन्द्रले तोकेको ढाँचामा प्रविष्ट गर्नेछ।
- (ख) बाली उपचार शिविर सञ्चालन पश्चात प्रदेश तथ्याङ्क प्रबन्धकले सुझाव पत्रमा संलग्न विवरणलाई पूनः अद्यावधिक गरी केन्द्रमा पठाउनु पर्नेछ।
- (ग) बाली उपचार शिविर तथ्याङ्कको (Database) राष्ट्रिय स्तरमा केन्द्रबाट अनुगमन गरिनेछ र विभिन्न शत्रुजीवहरूको अवस्था बारे समय/समयमा प्रदेशहरूलाई सूचित गराइनेछ।
- (घ) बाली उपचार शिविरहरूमा संकलन भएको तथ्याङ्कको दिगो रुपमा अभिलेख कायम गर्न केन्द्रले केन्द्रीय निकायको रुपमा भूमिका खेल्नेछ।
- (ङ) बाली उपचार शिविर तथ्याङ्क प्रबन्धक बाली उपचार शिविर कार्यक्रममा संलग्न रहेको र तथ्याङ्क व्यवस्थापन तालिम लिएको हुनुपर्नेछ।
- (च) केन्द्रले बाली उपाचार शिविरमा संकलन भएको तथ्याङ्कको गुणस्तरीय अभिलेखीकरणको लागि सो सम्बन्धमा अभिलेख व्यवस्थापन तथा प्रमाणीकरण सम्बन्धि तालिम सञ्चालन गर्नेछ।

९. शत्रुजीव व्यवस्थापन निर्णय मार्गदर्शन (PMDGs) र तथ्यपत्र (Fact sheet) तयार:

- (क) एक प्रभावकारी सल्लाहकार प्रणालीको लागि, किसानहरूको लागि परामर्शको गुणस्तरीय, निष्पक्ष, आर्थिक, व्यावहारिक, र स्वीकार्य सामग्री हुनु महत्त्वपूर्ण छ।

सचिव

- (ख) केन्द्र वा कार्यालयले सम्बन्धित सरोकारवालाहरू र विशेषज्ञहरूसँग समन्वय गरी सामग्री तयारी कार्यशालाहरू आयोजना गर्नेछन्। सामग्रीले शत्रुजीव व्यवस्थापनको लागि सुरक्षित विकल्पहरूमा केन्द्रित रहि आई.पि.एम. को सिद्धान्तहरू पालना गर्नुपर्नेछ।
- (ग) PMDG र Fact sheet जस्ता निर्णय सामग्रीहरू विकास गर्न सात वटै प्रदेशमा कार्यशाला सञ्चालन गर्न प्रशिक्षकहरूको पहिचान गरिनुपर्छ।
- (घ) अन्य प्रदेश तथा स्थानीय निकायहरूबाट प्रकाशित निर्णय मार्गदर्शन, तथ्यपत्र तथा अन्य शैक्षिक/तालिम सामग्रीहरू केन्द्रले प्रकाशन गरेको ढाँचामा हुनुपर्नेछ।

परिच्छेद-३

निकायगत निकायको भूमिका तथा दायित्व

१. सङ्घीय कृषि विकास तथा पशुपन्थी विकास मन्त्रालयः

- (क) कार्यक्रम सञ्चालनका लागि आवश्यक नीति, रणनीति, निर्देशिका, कार्यविधि स्वीकृति गर्ने ।
- (ख) सरोकारवालाहरूले सम्पादन गर्ने कार्यहरूको अनुगमन, मूल्याङ्कन र प्रभाव अध्ययन गर्ने, गराउने।

२. प्रदेश कृषि मन्त्रालयः

- (क) मातहतका कार्यालयहरूमा बाली उपचार शिविर कार्यक्रम सञ्चालनको लागि आवश्यक नीतिगत तथा जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने ।
- (ख) सञ्चालन भएका बाली उपचार शिविर कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा नियमन गरी गुणस्तर कायम गर्ने, गराउने।
- (ग) कार्यक्रम कार्यान्वयनका क्रममा आइपर्ने नीतिगत बाधा अड्चन फुकाउन निर्णय गर्ने, गराउने।

३. प्रदेश कृषि विकास निर्देशनालयः

- (क) मातहतका कार्यालयहरूमा शिविर सञ्चालनको लागि आवश्यक कार्यक्रम तर्जुमा तथा बजेट व्यवस्थापन गर्ने गराउने।
- (ख) सञ्चालित कार्यक्रमको अनुगमन, मूल्याङ्कन र प्रभावकारिता अध्ययन गर्ने, गराउने

सचिव

(ग) उल्लेखित कृयाकलापहरू सञ्चालनको लागि प्राविधिक पृष्ठपोषण गर्न वार्षिकरूपमा कम्तिमा एक पटक सरोकारवालाहरूको प्राविधिक बैठक (Provincial Cluster Meeting) आयोजना गर्ने।

४. प्लान्ट क्वारेन्टाइन तथा विषादी व्यवस्थापन केन्द्र:

(क) कार्यक्रम सञ्चालनमा केन्द्रीय निकायको रूपमा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने।

(ख) शिविरहरूबाट आएका तथ्याङ्कहरूलाई पनि आधार मानि बाली शत्रुजीवहरूको सर्भे सर्भिलेन्स तथा पेश्ट डाटाबेश तयार गरी शत्रुजीव जोखिम विश्लेषण गर्ने।

(ग) शिविर सञ्चालनको लागि प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिमको व्यवस्था गर्ने, गराउने।

(घ) बाली उपचार शिविरसँग सम्बन्धित विज्ञहरूको रोष्टर तयार गर्ने।

(ङ) बाली उपचार शिविर कार्यक्रमको गुणस्तर कायम गर्न अनुगमन तथा नियमन कार्य गर्ने, गराउने।

(च) बाली उपचार शिविरसँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थासँग समन्वय, सहकार्य तथा सम्बन्धन सम्बन्धी राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त संस्थाको रूपमा कार्य गर्ने। शिविर सञ्चालनको क्रममा कृषकको फिल्डमै तथा स्वदेशी विभिन्न निकायहरूको प्रयोगशालामा पनि पहिचान हुन नसकेका बाली तथा शत्रुजीवका नमूनाहरू सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय प्रयोगशालाहरूमा पठाउनको लागि समन्वय गर्ने, गराउने।

(छ) उल्लेखित कृयाकलापहरू सञ्चालनको लागि प्राविधिक पृष्ठपोषण गर्न वार्षिकरूपमा कम्तिमा एक पटक सरोकारवालाहरूको प्राविधिक बैठक (National Forum Meeting) आयोजना गर्ने।

५. नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्

(क) बाली उपचार शिविर तथा यस सम्बन्धी प्राविधिक विषयमा राय सल्लाह उपलब्ध गराउने।

(ख) बाली उपचार शिविर तथा यस सम्बन्धी प्रशिक्षणहरूमा स्रोत व्यक्ति उपलब्ध गराउने।

सचिव

- (ग) शिविर सञ्चालनको क्रममा पहिचान हुन नसकेका शत्रुजीवको अनुसन्धान, पहिचान गरी व्यवस्थापनको लागि परामर्श प्रदान गर्ने।
- (घ) शिविरहरुबाट संकलन गरिएका तथ्याङ्कका आधारमा संगठनले गर्ने शत्रुजीव जोखिम विश्लेषण कार्यमा योगदान तथा संगठनसंग समन्वय गरि प्रतिवेदनहरु तयार गर्ने।
- (ङ) केन्द्रले तयार गर्ने पेष्ट डाटावेस कार्यमा प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्ने।
- (च) बाली रोग, कीरा साथै अन्य शत्रुजीवहरु सम्बन्धी रेफरल प्रयोगशालाको दायित्व निर्वाह गर्ने।

६. कृषि विभाग:

- (क) मातहतका कार्यालयहरुमा शिविर सञ्चालनको लागि आवश्यक कार्यक्रम तर्जुमा तथा बजेट व्यवस्थापन गर्ने गराउने।
- (ख) सञ्चालित कार्यक्रमको अनुगमन, मूल्याङ्कन र प्रभावकारिता अध्ययन गर्ने, गराउने।

७. कृषि विश्वविद्यालयहरु:

- (क) बाली उपचार शिविर सम्बन्धी विषयवस्तुहरु शैक्षिक पाठ्यक्रममा समावेश गर्नको लागि आवश्यक व्यवस्था गर्ने, गराउने।
- (ख) बाली उपचार शिविर सञ्चालन तथा अध्ययन अनुसन्धान गर्ने, गराउने।
- (ग) बाली उपचार शिविर तथा यस सम्बन्धी प्राविधिक विषयमा राय सल्लाह उपलब्ध गराउने।
- (घ) बाली उपचार शिविर तथा यस सम्बन्धी प्रशिक्षणहरुमा स्रोत व्यक्ति उपलब्ध गराउने।

८. स्थानिय तहका कृषि महाशाखा/शाखा:

- (क) शिविर सञ्चालनको लागि आवश्यक कार्यक्रम तर्जुमा तथा बजेट व्यवस्थापन गर्ने गराउने।
- सञ्चालित कार्यक्रमको अनुगमन, मूल्याङ्कन र प्रभावकारिता अध्ययन गर्ने, गराउने।

९. विकास साझेदार निकाय:

- (क) शिविर सञ्चालनको लागि प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिमको व्यवस्था गर्ने, गराउने।

सचिव

परिच्छेद - ४
कार्यदल गठन

१. केन्द्रीय बाली उपचार शिविर सञ्चालन तथा नियमन प्राविधिक कार्यदल:

बाली उपचार शिविर सम्बन्धि कार्यक्रमहरूको बारेमा मन्त्रालयलाई नीतिगत राय तथा सुझावहरू उपलब्ध गराउन साथै यस कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सन्दर्भमा आएका प्राविधिक समस्याहरूको हल गर्ने उद्देश्यले केन्द्रमा देहाय बमोजिमका सदस्यहरू भएको एक प्राविधिक कार्यदल रहनेछ।

सहसचिव, कृषि तथा पशुपन्छी व्यवसाय प्रवर्द्धन महाशाखा, अध्यक्ष
प्रमुख, प्लान्ट क्वारेन्टाइन तथा विषादी व्यवस्थापन केन्द्र, सदस्य
वरिष्ठ बाली संरक्षण अधिकृत कृषि विभाग हरिहरभवन, ललितपुर, सदस्य
प्रमुख, राष्ट्रिय बाली रोग अनुसन्धान केन्द्र, सदस्य
प्रमुख, राष्ट्रिय कीट विज्ञान अनुसन्धान केन्द्र, सदस्य
प्रतिनिधी, कृषि विध्वविद्यालय, सदस्य
प्रतिनिधी, बाली संरक्षण क्षेत्रमा कार्य गर्ने गै.स.सं., सदस्य
वरिष्ठ/ बाली संरक्षण अधिकृत, प्लान्ट क्वारेन्टाइन तथा विषादी व्यवस्थापन केन्द्र-
सदस्य सचिव

२. प्राविधिक कार्यदलको काम, कर्तव्य र अधिकार:

- (क) राष्ट्रिय रूपमा बाली उपचार शिविर सम्बन्धि कार्यक्रमहरू सञ्चालनको लागि सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग समन्वय र साझेदारी गर्ने साथै बाली उपचार शिविर सम्बन्धि राष्ट्रिय कार्य योजना तर्जुमा तथा मन्त्रालयमा स्वीकृतिको लागि केन्द्रलाई सिफारिस गर्ने।
- (ख) बाली उपचार शिविर सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिताको लागि यस कार्यमा संलग्न जनशक्तिको क्षमता तथा दक्षतामा सुधार ल्याउन अन्तरराष्ट्रिय संघ संस्थाहरूसँग समन्वय गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- (ग) बिरुवा तथा बिरुवाजन्य उपजहरूको व्यापार गर्दा भिन्न सक्ने हानिकारक शत्रुजीवहरूको जोखिम विश्लेषणको लागि बाली उपचार शिविरबाट प्राप्त तथ्याङ्कहरूलाई प्रयोग गर्न सहजीकरण गर्ने।
- (घ) नेपालमा कुनै प्राकृतिक विपद, दैवी प्रकोप, खाद्य असुरक्षा तथा महामारीको समयमा विदेशबाट सहायता स्वरूप आयात हुने खाद्य सामग्रीहरू मार्फत विगतमा क्वारेन्टाइन

सचिव

शत्रुजीवहरू आगमन भएको तथ्यलाई मध्येनजर गरी बाली उपचार शिविरमा सम्लग्न प्लान्ट डाक्टर र सम्बन्धित निकायहरूलाई सही सूचना संकलन तथा विश्लेषणको लागि प्रेरित गर्ने।

- (ड) बाली उपचार शिविर सम्बन्धमा अध्ययन अध्यापन गर्ने कृषि तथा वनसँग सम्बन्धित विश्वविद्यालयहरूका विषयगत पाठ्यक्रमहरू राष्ट्रिय आवश्यकता अनुसार नयाँ पाठ्यक्रमहरू निर्माण एवं परिमार्जन गर्न आवश्यक नीतिगत तथा विषयगत पृष्ठपोषण दिने।
- (च) बाली उपचार शिविर कार्यक्रम सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धानका प्राथमिक क्षेत्रहरू पहिचान गरि सो सम्बन्धि कार्य गर्न अनुसन्धान गर्ने निकायहरूलाई प्राविधिक मार्गदर्शन गर्ने।
- (छ) बाली उपचार शिविरमा संकलन भएका शत्रुजीवको डाटावेस अध्यावधिक गर्न बहुनिकायगत विद्युतीय संजाल विकास गरि कार्यान्वयनमा ल्याउन केन्द्रीय तथा प्रादेशिक निकायहरूलाई अनुरोध गर्ने।
- (ज) यस कार्यविधिमा उल्लेखित विषयका अतिरिक्त प्रचलित कानूनले तोकेका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यक नर्मसहरू तयार गरि स्वीकृतिको लागि मन्त्रालयमा पेश गर्न सिफारिस गर्ने।
- (झ) बाली उपचार शिविर सम्बन्धि अन्तराष्ट्रिय संघ संस्थाहरूले विकास र निर्माण गरेका नवीनतम प्रविधिहरू: CABI PRA Tool, Horizon Scanning Tool, CABI Academy लगायतको प्रयोग र अनुशरणको लागि केन्द्रलाई सिफारिस गर्ने।

३. प्रादेशिक बाली उपचार शिविर प्राविधिक कार्यदल

बाली उपचार शिविर सम्बन्धि कार्यक्रमहरूको बारेमा प्रादेशिक मन्त्रालयलाई नीतिगत राय तथा सुझावहरू उपलब्ध गराउन साथै यस कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सन्दर्भमा आएका प्राविधिक समस्याहरूको हल गर्ने उद्देश्यले प्रदेशमा देहाय बमोजिमका सदस्यहरू भएको एक प्राविधिक कार्यदल रहनेछ।

प्रमुख, कृषि विकास निर्देशनालय, अध्यक्ष
वरिष्ठ/बाली संरक्षण अधिकृत, बाली संरक्षण प्रयोगशाला, सदस्य
प्रतिनिधि, प्रदेशमा अवस्थित कृषि अनुसन्धान केन्द्र, सदस्य
प्रतिनिधि, कृषि विश्वविद्यालय, सदस्य
प्रतिनिधि, आई. पि. एम. कृषक सन्जाल
प्रतिनिधि, बाली संरक्षण क्षेत्रमा कार्य गर्ने गै.स.सं., सदस्य

सचिव

बाली संरक्षण अधिकृत, बाली संरक्षण प्रयोगशाला, सदस्य- सदस्य सचिव
४. प्रादेशिक कार्यदलको काम, कर्तव्य अधिकार

- (क) सम्बन्धित प्रदेशमा बाली उपचार शिविर सम्बन्धि कार्यक्रमहरू सञ्चालनको लागि सरोकारवालाहरूसँग समन्वय र साझेदारी गर्ने साथै बाली उपचार शिविर सम्बन्धि प्रादेशिक कार्य योजना तर्जुमा गरी प्रदेश मन्त्रालयमा स्वीकृतिको लागि निर्देशनालयलाई सिफारिस गर्ने।
- (ख) बाली उपचार शिविर सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिताको लागि यस कार्यमा संलग्न जनशक्तिको क्षमता तथा दक्षतामा सुधार ल्याउन राष्ट्रिय संघ संस्थाहरूसँग समन्वय गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- (ग) यस कार्यविधिमा उल्लेखित विषयका अतिरिक्त प्रदेशको प्रचलित कानूनले तोकेका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यक नर्मसहरू तयार गरि स्वीकृतिको लागि मन्त्रालयमा पेश गर्न सिफारिस गर्ने।
- (घ) बाली उपचार शिविर सञ्चालन पश्चात संकलन भएको तथ्याङ्कहरूलाई अद्यावधिक गरी केन्द्रलाई उपलब्ध गराउन सम्बन्धित प्रयोगशाला तथा कृषि ज्ञान केन्द्रलाई निर्देशन दिने।
- (ङ) विभिन्न अन्तराष्ट्रिय संघ/संस्थाहरूले विकास र निर्माण गरेका नवीनतम प्रविधिहरू: CABI PRA Tool, Horizon Scanning Tool, CABI Academy जस्ता प्राविधिक विषयमा दक्षताको लागि बाली उपचार शिविरमा संलग्न कृषि प्राविधिकहरूलाई तालिमको व्यवस्था गर्न निर्देशनालय मार्फत केन्द्रमा सिफारिस गर्ने।
- (च) प्रदेशमा सञ्चालित बाली उपचार शिविर सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको अनुगमन मुल्याङ्कन गर्ने।

परिच्छेद-५

५. अनुगमन तथा मुल्याङ्कन:

- (क) यस कार्यक्रमको अनुगमन मन्त्रालय, विभाग, केन्द्र तथा प्रदेश स्थित कृषि कार्यालयहरूले गर्नेछन् र सोको प्रतिवेदन केन्द्र समक्ष पठाउनुपर्नेछ।
- (ख) प्लान्ट क्वारेन्टाईन तथा बिषादी व्यवस्थापन केन्द्र (PQPMC) वा सम्बन्धित प्रदेश मन्त्रालयहरूले बाली उपचार शिविर तालिम, बाली उपचार शिविर कार्यक्रम, तथ्यांक व्यवस्थापन प्रणाली र तालिम तथा शिविर सामग्री विकासको गुणस्तर

(Signature)
सचिव

नियन्त्रणको लागि बाली उपचार शिविर अनुगमन र मूल्याङ्कन अधिकारीको रूपमा अधिकृत कर्मचारीलाई जिम्मेवारी दिन सक्नेछन।

६. प्रचलित कानून बमोजिम हुने:

यस कार्यविधिमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि कार्यक्रमको लेखा, लेखांकन, लेखा परीक्षण तथा आर्थिक कारोबार गर्दा आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०५५, आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४, सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ तथा खरिद नियमावली, २०६४ बमोजिम गरिनेछ ।

७. आर्थिक पक्ष:

(१) बाली उपचार शिविर (प्लान्ट डाक्टरले सञ्चालन गर्ने)

क्र. सं.	विवरण	इकाइ	परिमाण	नियमित बाली उपचार शिविर		घुम्ती बाली उपचार शिविर		कैफियत
				दर (रु.)	जम्मा रकम रु.)	दर (रु.)	जम्मा रकम (रु.)	
१	प्रचार प्रसार, व्यानर तथा व्यवस्थापन खर्च	पटक	१	२०००	२०००	३५००	३५००	
२	प्लान्ट डाक्टर तथा विज्ञ	संख्या	बढिमा २ जना	१६००	३२००	१६००	३२००	दै.भ.भ. नियमानुसार
३	शिविर सहजकर्ता	संख्या	बढिमा २ जना	११००	२२००	११००	२२००	
४	शिविर सहयोगी	पटक	१	५००	५००	५००	५००	
५	शिविर सञ्चालनकर्ताको लागि यातायात तथा खाजा खर्च	पटक	१	२५००	२५००	५०००	५०००	
६	शत्रुजीव सम्बन्धी तथ्यपत्र तथा PMDG छपाई तथा वितरण	पटक	१	२०००	२०००	३०००	३०००	
७	तथ्यांक, प्रतिवेदन तयार	पटक	१	१०००	१०००	१०००	१०००	
जम्मा रकम					१३४००		१८४००	

(Signature)

(Signature)

(Signature)

सचिव

(२) बाली उपचार शिबिर (प्रा.स./ना.प्र.स.) ले सञ्चालन गर्ने

क्र.सं.	विवरण	इकाइ	परिमाण	नियमित बाली उपचार शिबिर		घुम्टी बाली उपचार शिबिर		कैफियत
				दर	जम्मा रु.	दर	जम्मा रु.	
१	प्रचार प्रसार, व्यानर तथा व्यवस्थापन खर्च	पटक	१	२०००	२०००	३५००	३५००	
२	प्लान्ट डाक्टर तथा विज्ञ	संख्या	१ जना अनिवार्य	१६००	१६००	१६००	१६००	दै.भ.भ. नियमानुसार
३	शिबिर सहजकर्ता	संख्या	बढिमा २ जना	११००	२२००	११००	२२००	
४	शिबिर सहयोगी	पटक	१	५००	५००	५००	५००	
५	शिबिर सञ्चालनकर्ताको लागि यातायात तथा खाजा खर्च	पटक	१	२०००	२०००	५०००	५०००	
६	तथ्यपत्र तथा PMDG छपाई तथा वितरण	पटक	१	२०००	२०००	३०००	३०००	
७	तथ्यांक/प्रतिवेदन तयार	पटक	१	१०००	१०००	१०००	१०००	
कुल जम्मा रु.					११३००		१६६००	

(३) बाली उपचार शिबिर (कृषक सहजकर्ता तथा सामुदायिक व्यवसाय सहजकर्ताले सञ्चालन गर्ने)

क्र.सं.	विवरण	इकाइ	परिमाण	नियमित बाली उपचार शिबिर		घुम्टी बाली उपचार शिबिर		कैफियत
				दर	जम्मा रु.	दर	जम्मा रु.	
१	प्रचार प्रसार, व्यानर तथा व्यवस्थापन	पटक	१	२०००	२०००	३५००	३५००	

१४

(Signature)
सचिव

	खर्च							
२	प्लान्ट डाक्टर तथा विज्ञ	संख्या	१ जना अनिबार्य	१६००	१६००	१६००	१६००	दै.भ्र.भ. नियमानुसार
३	शिविर सहजकर्ता	संख्या	बढिमा २ जना	७००	१४००	७००	१४००	
४	शिविर सहयोगी	पटक	१	५००	५००	५००	५००	
५	शिविर सञ्चालनकर्ताको लागि यातायात तथा खाजा खर्च	पटक	१	२०००	२०००	५०००	५०००	
६	शत्रुजीव सम्बन्धी तथ्यपत्र तथा PMDG छपाई तथा वितरण	पटक	१	२०००	२०००	३०००	३०००	
७	तथ्यांक/प्रतिवेदन तयार	पटक	१	१०००	१०००	१०००	१०००	
कुल जम्मा रु.					१०५००		१६०००	

८. थपघट वा हेरफेर गर्न सक्ने: यो कार्यविधिको कार्यान्वयनलाई थप व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन मन्त्रालयले आवश्यकता अनुसार यस कार्यविधिमा थपघट, हेरफेर तथा खारेज गर्न सक्नेछ। यस कार्यविधिको कार्यान्वयनमा कुनै बाधा अवरोध र अस्पष्टता आएमा त्यस्तो बाधा अवरोध फुकाउने प्रयोजनका लागि मन्त्रालयले आवश्यकता अनुसार ब्याख्या गर्न सक्नेछ।
९. अमान्य हुने: यस कार्यविधिको कुनै व्यवस्था प्रचलित कानूनसँग बाझिएमा बाझिएको हदसम्म अमान्य हुनेछ।

(Three signatures)

नेपाल
गणतन्त्र
राज्य

अनुसूची १: वाली उपचार शिबीर सिफारीश पत्र

दिनांक: रोज/मास/वर्ष
 क्लिनिक कोड
 प्लांट डक्टर

सूक्ष्म जानकारी FARMER INFORMATION

नाम: पुरुष Male महिला Female

जिला/स्थान: गाउँ/वillage

फोन नं./Phone:

नमूना जानकारी SAMPLE INFORMATION

बाढी/जाल: फूल फुला/Flowering फल/Whole plant

वृद्ध अवस्था DEVELOPMENT STAGE

बिना/Seedling: बागस्थानिक/Intermediate फल/Whole plant

फल/फलाने/Fruiting: पाकेको/Mature बढ्दानी/पछि/Post harvest

नमूना लिएको/Sample brought: छ/Yes छैन/No

देखाएको समय र अवसर परेको क्षेत्र WHEN FIRST SEEN AND AREA

सुरक्षा क्षेत्रको क्षेत्रफल/Protection area: 100% 75% 50% 25% <25%

बाढीमा असर प्रतिशत % CROP AFFECTED

अनुमानित उत्पादन PREDICTED YIELD

% Yield loss

मुख्य लक्षणहरू: MAJOR SYMPTOMS

श/क्षेत्र/को/Withed: होचो/Stunted मोनाडक/Leaf blotch/mosaic बढिर परेको/Blistered सुकेको/Drying सुलिएको/Rots

चलित/का/Yellowed: दुष्गन्ध/Dieback पतला/लोच/Leaf spot पतल किनार जंका/Leaf edge scorch कीर/वेथलेको/Insect/finite seen बाल/पारेको/Bore holes रीन/खा/Stamming फल/मरेको/Fruit drop सुलिएको/Galls/swellings

अनन्य/रंग/Abnormal colour: बर्ब/Sheak चपाए/Chewed साना/पत/Small lesions फल/मरेको/Fruit drop

खेतमा लक्षणको फैलावट DISTRIBUTION OF SYMPTOMS WITHIN FIELD

निश्चित/स्थान/Localised: छरिएको/Scattered केन्द्रित/Concentrated निश्चित/चाउ/Certain varieties एक/किरा/Individual plants पारो/High areas बाल/Low areas

सचिव

संघ तथा किसानको विकास
समाजिक सुरक्षा

समस्या वर्णन DESCRIBE PROBLEM/ DISEASE

महतपूर्ण सवण कही भए भए (Additional information - Include key observed symptoms, plant parts affected, etc.)

बिबको प्रकार/जैविक TYPE OF ORGANISM: BIOTIC

- डूरी Fungi
 बिराणु Bacteria
 किरा सुसुले Insect/Mite
 चक्रा Nematode
 शक्रण Virus
 फण्टोप्लास्मा Phytoplasma
 भासपत Weed
 नजानिएको Unknown

समस्याको प्रकार/अजैविकTYPE OF PROBI F.M. ABIOTIC

- खाद्य तल Nutrient
 वातावरण Environment
 नजानिएको Unknown

निदान DIAGNOSIS (नया समस्याको लागि नया सीटको प्रयोग गरौ Start a new sheet for each new)

किरा/रोग/का/ अन्य समस्याको नाम

Pest /disease/weed

तत्कालको नियन्त्रण CURRENT CONTROL

हाल गरिँ आएको तरिका

Practices used

व्यवस्थापनको लागि शिफरिसा RECOMMENDATIONS FOR MANAGEMENT

- समस्या अवलोकन Monitor problem
 संती तरिया Cultural
 जैविक Biological
 अत्रोदक जात Host:resistance
 डूरीनासक Fungicides
 कीटनासक Insecticides
 सुरसुलेनासक Acaricides
 जडनासक Nematicides
 धुवाउने Fumigants
 फासनासक Herbicides

FOLLOW UP

ACTIVITIES: नमूना प्रयोगशाला पठाउने

Sample sent to lab

हो Yes
 होइन No

हो Yes
 होइन No

हो Yes
 होइन No

तय पत्र दिएको Fact sheet given

बैत निरीक्षण व्यवस्था Field visit arranged

[Empty box for field visit arrangement]

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
सचिव

सचिव

अनुसूची-२

मोड्युल-१

खेतमा निदान तथा बाली उपचार शिबिर सञ्चालन (*Field diagnosis and operation of clinic*)

पहिलो दिन

संकेत नं.	अभ्यास	कक्ष
१	दर्ता (Registration)	
C1-1	व्यक्तिगत विवरण (Personal profile)	
P1-1	मोड्युल १ को परिचय (Introduction of Module-1)	१
C1-2	विरुवा तथा तिनको वैज्ञानिक नाम (Crop and its Scientific Name)	
F1-1	लक्षणहरूको वर्णन (Describing Symptoms)	२
P1-2	लक्षण सम्बन्धी विश्वव्यापी गाइड (Global Guide of Symptoms)	३
C1-3	ABC: फोटो सहित प्रथम निदान (ABC: First Diagnosis with Photos)	४
P1-3	बारीमा निदान (Diagnosis in Field)	
दोस्रो दिन		
F1-2	ABC: विरुवा सहित प्रथम निदान (ABC: First Diagnosis with plants)	१
P1-4	विरुवाका स्वास्थ्य समस्याका कारणहरू (Causes of plant Health Problems)	२
H1-1	रोगको कारणहरू (Causes of Ill- Health)	
F1-3	विरुवा सहित दोस्रो निदान (Second diagnosis with plants (diagnosis to group))	३
P1-5	कुशल पहिचानकर्ता कसरी बन्ने (How to be a detective)	
C1-4	सामान्य लक्षणहरू र तिनका कारणहरू (Common symptoms and their causes (part 1))	४
C1-5	सामान्य लक्षणहरू र तिनका कारणहरू Common symptoms and their causes (part 2)	
P1-6	सामान्य लक्षणहरू र तिनका कारणहरू Common symptoms and their causes	
H1-2	सामान्य लक्षणहरू र शत्रुजीवहरूको तालिका (Table of common symptoms and pests)	
तेस्रो दिन		

१८

संकेत नं.	अभ्यास	कक्ष
P1-7	प्रमुख पोशकतत्वहरुको पोशण चक्र (Nutrient cycles of major nutrients)	१
F1-4	नमूनाको संकलन गर्ने र पठाउने (Collecting and sending samples)	
P1-8	नमूनाको संकलन (Collecting samples)	
P1-9	विरुवा रोगका लक्षण सन्दर्भ (Symptoms in context)	२
C1-6	तस्विर सहित दोस्रो निदान (Second diagnosis with photos)	
P1-10	बाली उपचार शिविरको व्यवस्थापन कसरी (How to manage a clinic)	३
C1-7	अन्तरबार्ता कसरी सुन्ने (How to listen to interviews)	
P1-11	अन्तरबार्ताबाट सिकाइ (Learning from interviews)	
F1-5	अन्तरबार्ता तथा नमूना अवलोकन (Interviews and observations of symptoms)	
C1-8	सिफारिस पत्र कसरी लेख्ने, भर्ने र दर्ता गर्ने (How to write a prescription and complete the register)	४
चौथो दिन		
	नमूना बाली उपचार शिविर विहान सन्चालन गर्ने (Pilot plant clinics in morning)	१, २, ३
	बाली उपचार शिविरको मूल्याङ्कन दिउँसो गर्ने (Evaluation of clinics: afternoon)	४
	परीक्षा (Exam)	
C1-9	तालिम विषयवस्तुहरु मूल्याङ्कन (Evaluation of course)	
	सामुहिक फोटो (Group photos)	
	प्रमाणपत्र वितरण (Certificate Presentation)	
		३० मिनेट

C – Class exercise
 F – Field exercise
 P – Presentation (PowerPoint)
 H – Hand-out (information sheet)

 १९

(Handwritten signature)
सचिव

अनुसूची - ३

मोड्युल - २

विरुवाको स्वास्थ्य हेरबिचार तथा सल्लाह दिने कला (Plant health care and the art of advice)

संकेत नं.	अभ्यास	समय (मिनेट)
पहिलो दिन		
C2-1	व्यक्तिगत विवरण (Personal profile)	१५
H2-1	तालिमको तालिका (Schedule for training)	
P2-1	मोड्यूल २ को परिचय (Introduction to Module 2)	१०
C2-2	स्पष्ट भनेको के हो (What is obvious?)	२०
P2-2	विरुवाका बन्नुजीवका क्षतिका लक्षणहरू (Symptoms of plants)	१५
C2-3	ABC 2	४०
P2-3	Big 5	१०
दोस्रो दिन		
C2-4	विरुवाका शत्रुजीवको समुहीकरण (Grouping of plant pests)	३०
H2-2	विरुवाका शत्रुजीवको समुहीकरण (Grouping of plant pests)	१०
P2-4	पहिलो क्लिक फोटो (First click Photography)	१५
C2-5	व्यवस्थापनका उपायहरूको समुहीकरण भाग १ (Grouping of management options Part 1)	४०
C2-6	व्यवस्थापनका उपायहरूको समुहीकरण भाग २ Grouping of management options Part 2	२०
P2-5	शत्रुजीव नियन्त्रणका स्थानिय पक्षहरू (Spatial aspects of control)	१०
C2-7	आधारभूत नियन्त्रणका उपायहरूको गाइड (Basic guide to control options)	४०
C2-8	रासायनिक उपायहरूको समुहिकरण (Grouping of chemical inputs)	३०
P2-6	किटनाशक तथा दुसीनाशक विषादीको कार्य प्रकृति (Insecticide and fungicide mode of action)	३०
P2-7	रासायनिक नियन्त्रणका केही सिमितताहरू (Limitation of chemical control)	१०
तेस्रो दिन		
C2-9	गैर रासायनिक व्यवस्थापन विधिहरूका समुहीकरण (Grouping of non-chemical management options)	३०
P2-8	गैर-रासायनिक नियन्त्रण विधिकका / राम्रा र नराम्रा पक्षहरू(Pros and Cons of non-	१५

(Handwritten signatures)

सचिव

संकेत नं.	अभ्यास	समय (मिनेट)
	chemical control)	
C2-10	अनपयुकत सल्लाह (Inappropriate advice)	३०
P2-9	नियन्त्रणका आर्थिक पक्ष (Economies of control)	२०
C2-11	निश्चित समस्याहरू र तिनको प्रविधि (Technologies for specific problems)	४०
P2-10	विषादीको सुरक्षित प्रयोग (Safe use of pesticides)	३०
P2-11	विषादीको रातो, हरियो र पहेलो सूची (Red green yellow listings of pesticides)	१५
C2-12	व्यक्तिगत सुरक्षण उपकरणको प्रयोग (Use of personal protective equipment)	१०
चौथो दिन		
C2-13	विषादीको ठीक प्रयोग (Correct use of pesticides) खराब अभ्यास (malpractice)	१५
C2-14	रासायनिक विषादी विक्रेतासँग छलफलको शुरुवात (Beginning the dialogue with Agro -Chemical dealers)	१५
P2-12	विरुवाको डाक्टर बन्दाका कठिनाईहरू (Difficulties of being a plant doctor)	१५
C2-15	विरुवा डाक्टरका अनुभवहरू आदानप्रदान तथा छलफल (Plant doctors' experiences guided discussion).	३०
P2-13	परीक्षा (Exam)	३०
	प्रमाणपत्र वितरण (Certificates)	२०
P2-16	तालिमको मूल्याङ्कन (Evaluation)	१५
	सामुहिक फोटो (Group photo)	१०

सचिव

अनुसूची - ४

बाली उपचार शिबिरमा आवश्यक सामग्रीहरू:

- (क) सुझाव पत्र (Plant Clinic Data Collection Form/Prescription Sheet)
- (ख) हाते लेन्स (Hand Lens),
- (ग) चक्रे
- (घ) सेतो कागज (साना कीराहरू अवलोकन गर्न)
- (ङ) अखबारको पाना (नमूनाहरू प्याक गर्न)
- (च) प्लास्टिकका झोलाहरू (नमूनाहरू कार्यस्थल सम्म ढुवानी गर्न)
- (छ) केन्द्र तथा अन्य संस्थाहरूबाट प्रकाशन भएका बाली विरुवाका शत्रुजीव तथा मित्रजीवहरूको फोटो
- (ज) सन्दर्भ सामग्री (जस्तै PMDGs, तथ्यपत्रहरू, पुस्तिकाहरू, पोस्टरहरू, पर्चाहरू आदि)
- (झ) कार्यक्रमको लागि ब्यानर
- (ञ) नमूनाहरू जाँच गर्ने सहजताको लागि कुर्सी, पाल आदि।
- (ट) सम्भव भए सम्म खुला मैदानमा, ल्यापटप, कम्प्यूटर, USB, माइक्रोस्कोप।

